

PETRU URSACHE¹, ROMANIA

Key words: ethnology, sociology, heterogeneous, centre of modernity

The Quarrel of Sciences

Summary

However strange it may seem, ethnology and sociology, sciences that have the same ‘age’, and approximately the same object of study – the human being in action – do not respect their neighbouring parts, do not form associations of ideas, as we might expect, and they do not advance actions of collaboration, either, even when the higher interest for human knowledge might seem to impose such collaboration. It is true that the first of the two seems to be more settled, mastering its means better, and being more generous in ideas; while the second, is more active, more politically relevant, and works on a research field which is less heterogeneous – these are aspects that place it in the centre of modernity. Hereby, thus, springs the trumps of this wonder child of socio-humanistic sciences, but which, as some foul mouths state (together with psychoanalysis), was born with the help of the forceps.

We may, thus, retain, from our own perspectives, the opportunity of the sociologic direction, with the necessary clarification that it is useful in so much as it proves to be preoccupied, efficiently, with the valorization of the aesthetic experience that comes from the domain of orality. In other words, we should see to which level of abstraction (and autonomy in arts), or empiricism (the manifest utilitarianism of the social function) we may take the discussion on this field, and from which point we should transfer the discussion to other domains, for the necessary clarifications.

¹ Universitatea ”Al. I. Cuza”, Iași; magdaursache@yahoo.com

Cearța științelor

Oricât s-ar părea de ciudat, dar etnologia și sociologia, științe de aceeași „vârstă” și având aproximativ același obiect de studiu, ființa umană în acțiune, nu-și respectă vecinătățile, nu se asociază totdeauna în idei, cum ne-am aștepta, nici nu se avântă în acțiuni de conlucrare, când interesele cunoașterii par să le-o impună. E drept, prima pare mai așezată, mai stăpână pe sine și mai generoasă în idei; cealaltă, mai activă, mai politizantă și cu un câmp de lucru mai puțin eterogen, aspecte care o așază decis în centrul modernității. De aici atuu-rile acestui copil minune al științelor socio – umane, din păcate născut, după gurile rele, ca și psihanaliza, cu forcepsul.

Deocamdată să reținem, în ce ne privește, oportunitatea direcției sociologice, cu precizarea: în măsura în care se dovedește a fi preocupată, cu eficiență, în valorizarea experienței estetice provenite din domeniul oralității. Altfel spus, până la ce nivel de abstracțiune (și de autonomie în artă) sau de empirie (utilitarismul manifest în înțelesul funcției sociale) este posibilă discuția pe acest teren și din ce punct se cuvine a fi transferată spre alte domenii, pentru necesare puneri în punct. Judecata comună („certificată” cu orgolii de către specialiști: folcloriști, esteticieni, oameni de litere și de cultură) reține doar aspecte de suprafață privind dimensiunile valorice ale artei orale. Este suficient să se repete fraze cunoscute, cum că folclorul îmbină *utilul* cu *plăcutul* (adică își construiește modelele estetice numai în condiționare directă cu cerințele imediatului și pragmaticului), pentru a se deduce dependența socială a vieții estetice. Firește, utilul și plăcutul sunt criterii reale. Ele pot fi luate în seamă, dar de la caz la caz: de la forme bine meșteșugite la expresii sensibile ieșite din norma comună. Gospodina își alege un vas de la târgul de oale, după gustul și preferința pentru culoarea neagră de Marginea ori pentru smalțul de Horezu. Nevoia va decide dacă să i se dea vasului o întrebuintare practică sau să i se rezerve un loc la vedere, pe o policioară. Este vorba, așadar, de un obiect meșteșugit, cu aspect plăcut și predestinat unei întrebuintări comune. Altul este destinul unui cântec de bună tradiție, la care nu oricine are acces și nici nu se poate „preciza” în ce constă „folosul” lui.

Înțelegerea schematică a conceptului de valoare, redus la utilitarismul manifest, în discuțiile inițiate de sociologi, se explică nu numai prin faptul că arta anonimă ar fi considerată un *fapt social* (sau un *bun social*), cum pare la prima vedere. La mijloc se află un deficit de metodă, dar și aparența unei realități obiective, pe care nici cercetarea cea mai autorizată n-o va putea depăși vreodată. Pe de o parte, ar fi preferința sociologilor pentru studiul sincron, al faptelor contemporane, pe de alta, se trec pe plan secund documentele moștenite. Ele sunt vrednice de atenție și devin puncte de sprijin în privința sincronizării, dacă aduc dovezi privind viața de zi cu zi a „claselor sociale”, în conflicte încordate, în bătălia înverșunată pentru existență. Masca țaranului avea înscrisă pe ea sărăcia și disperarea potrivit unora dintre membrii echipelor sociologice interbelice. H. H. Stahl îi interzicea lui Lucian Blaga să și-l imagineze pe sătean visător, „sub zăriștea mitului”; ca și cum ar fi un fapt fără semnificație că anonimul pierdut pe câmp și pe plai a elaborat, în decursul timpului, un sistem de imagini astrale, o poezie a naturii, un corpus de legende cosmogonice! Imaginea la care făcea referință H.H.Stahl, în polemica știută, reprezintă doar o latură, nu totalul vieții sătești și etnice; aș zice, poate, o latură periferică, ținând de condițiile „de jos”. Ființa căzută și fără putință de salvare se afla, totuși, în grija ocrotitoare a etnologiei juridice, pentru că făcea parte

din același organism al obștei rurale. Stânga socialistă și bolșeo-comunistă a găsit motive să vorbească despre lupta de clasă, cu intenția de a produce adversități și de a pune stăpânire pe viața satului și a etnicului. De aici până la marxism-leninism și la „proletari din toate țările / timpurile, uniți- vă!”, nu –i decât un pas („înainte!). Urmează „doi pași înapoi! Iată, la ce jocuri catastrofice duce limbajul de lemn al propagandei.

Grup de săteni din Șurdești; foto: Felician Săteanu

Sincronia este calea regală a sociologiei. Cercetarea se bucură de autoritatea prezentului, are șansa cunoașterii faptului viu, în desfășurare. O mulțime de ispite. Din acest punct de vedere sociologul își poate spune, asumându-și riscurile de rigoare: nimic nu este mai adevărat decât prezentul. Dar se desparte hotărât de timpul trecut și de istorie; astfel că i se poate replica: nimic nu este mai adevărat decât trecutul. Pare un exemplu de situație critică pentru o știință modernă, mai ales că orice disciplină cunoaște procesul devenirii pe cont propriu. Metodologic vorbind, sociologia poate ieși din impas în măsura în care concepe sincronicul ca pe o categorie mobilă, adică operantă pe trepte istorice distincte. Rezultatul fericit al cercetării, potrivit sincroniei mutante, ar fi condiționat de dovada palpabilă a funcționării setului de mecanisme de viață, deplin și exact, de la o secvență de timp la alta, în aceleași condiții și cu rezultate omologabile. În aparență, științele găsesc momente de împăcare și se creează iluzia interdisciplinarității. Sociologia capătă disponibilități în perspectiva istoriei. Rămâne de văzut dacă istoria o confirmă, ca să ne încredințăm de valoarea rezultatelor. Mai întâi, ce indicii ale faptului sociologic propriu – zis pot fi luate în considerație pentru evul mediu ori pentru feudalism? Atunci, sărăcia avea alte cauze

decât acelea cunoscute în timpurile economice moderne, potrivit relației dintre patroni și angajați, muncitori, proletari, etc. Săracul era sărac și atâta tot. Obștea se conducea după obiceiuri juridice îndăntinate, care nu conțineau nici o vagă mențiune despre „exploatarea omului de către om”. Dacă se comiteau nedreptăți, obștea sătească avea calitatea juridică de a interveni pentru reglementarea lucrurilor în spiritul datinei și al vremii. Istoria mentalităților identifică *roluri* specifice pentru fiecare secțiune istorică în parte: suveran, curtean (cu funcții administrative), oștean, preot, proprietar de bunuri, categorii profesionale (plugar, păstor, prisăcar, pescar, etc.).

Pe scurt, sociologul este iarăși izgonit din istorie. Ideea de clasă socială este o invenție datorată ideologiei de stânga; prin urmare, munca sociologului este extrem de grea și de riscantă, pentru că, vrând-nevrând, se vede în situația de a face corp comun cu politologia. Poate de aceea, un autor modern, mai bine – zis, postmodern, Alain Bloom, partizan hotărât al stângii, pledează în cărțile sale, de pildă în *Criza spiritului american*, tradusă și în românește, pentru revizuirea statutului clasic al științelor: științe de gradul întâi: Politologia, Sociologia, Economia, Juridica; științe de grad secund (sau și mai rău), Filologia, Istoria, Filosofia; pe planul al treilea: Religia, Morala. Este o repunere în frază a tabelului „suprastructurii”, teoretizat de Marx într-un text celebru. Din păcate, universitățile din lume par să-l ia în serios. Citim: „Profesorii de științe umane se află într-o situație imposibilă și nu cred în ei înșiși și în ceea ce fac. Fie că le place sau nu, ei sunt esențialmente preocupați de interpretarea și transmiterea cărților vechi, păstrând ceea ce numim tradiție într-o ordine democratică în care tradiția nu este privilegiată. Ei sunt partizanii tihnei și frumuseții într-un loc în care, neîndoielnic, utilitatea este singurul pașaport. Domeniul lor este eternul și contemplativul, într-un cadru care pretinde doar prezentul și activul. Dreptatea în care cred ei este egalitaristă, iar ei sunt agenții lucrurilor rare, rafinate și superioare. Ei sunt prin definiție în afara ei, iar înclinațiile lor democratice și vina îi împing să fie cu ea. La urma urmei, ce au Shakespeare și Milton de a face cu problemele noastre? Mai ales când îi citești și găsești în ei un depozit de prejudecăți elitiste, sexiste, naționaliste pe care încercăm să le depășim?”. (1. Dincolo de frazele agresive și inflamante la adresa profesorilor de „științe umane”, în chip justițiar de „tribunal al poporului”, din anii bolșeo-comunismului, în numele cui vorbește, oare, Alain Bloom și cu ce îndreptățire morală și științifică? Sociologia nu este și ea o știință a umanului, fie și într-o latură restrictivă, reduționistă? Așa că ne întrebăm: cum mai pot fi valorificate și prețuite artele, cultura, operele de valoare, personalitățile creatoare în aceste condiții? Ca să nu mai pomenesc de folclor, de monumente ale trecutului, de eroi și de morminte!

Ca să revenim, oricât s-ar aduna grămada de materiale (istorice, folclorice, sociologice), cunoașterea nu va progresa cu nici un dram. Și este o aberație să se creadă altfel, dacă nu vom descoperi punctele sigure de reper, care să indice contextele „socio”- culturale concrete, existente în serie diacronică, acelea care lămuresc procesul devenirii istorice a pieselor, „etapă de etapă”. Este anevoioasă reconstituirea verigilor vieții culturale (structura grupurilor de obște cu funcții juridico- administrative, forme ritualice, tipuri ale artei, categorii de imagini, etc.), din primele secole ale mileniului nostru, să spunem, datorită izvoarelor de informație, îndeosebi a celor scrise. Încurajarea ne vine, totuși, dar dintr- un domeniu învecinat: „Desigur, nu cunoaștem toate etapele de dezvoltare ale culturii materiale din secolul al VI- lea până în secolul al X- lea; dar jaloanele pentru o astfel de documentare, care să poată forma o bază serioasă de cercetare și de înțelegere a procesului de continuitate a culturii materiale, ca atare și etnică, sunt în momentul de față puse secol de secol” (2. Pentru definirea unui „univers estetic autohton”, din mileniul 400 – 1400, hotărât pentru formarea și afirmarea spiritualității daco- române, Răzvan Teodorescu găsește izvoare arheologice ori de arhivă pe care le ordonează, după propria-i expresie, „etapă de etapă”

(3. Și pentru perioada preistorică arheologia aduce mărturii demne de luat în seamă, privind începuturile artei, încă nediferențiată după canonul cultă / orală. Vladimir Dumitrescu ilustrează cu o mare bogăție de date trăsăturile esențiale ale culturilor care se înșiruie în neo – eneolitic, de la cea mai veche formă, tip Criș – Starcëvo, până în epoca metalelor. Situația este aceeași din punctul de vedere al nivelului de cultură și pentru arta traco- dacilor sau pentru religia daco –geților (4).

Modelul de cercetare conjugată, întreprins de arheologi și paleontologi (5. îi poate apropia pe etnografi de istorici ai artelor primitive, pentru corelarea eforturilor în aproximarea fenomenelor de genă a culturilor. Pe urmele acestora, își află calea și disciplinele mai noi, dialectologia, sociologia, folcloristica, sociologia. Aceste științe se întâlnesc și se despart în momente imprevizibile, dar de fiecare dată stimulându- se reciproc. Ovid Densusianu, întemeietor de școală și de metodă, credea că destinul dialectologiei și al folcloristicii este să meargă „mână în mână”. Mai mult: una ar fi chipul celeilalte. Aceasta era și rațiunea publicării textelor culese direct din oralitatea vie. Nu a putut merge prea departe, opunându-i-se, pe parcurs, formele poetice, ele ascultând de alt glas, mai subtil decât vorbirea cotidiană și anume expresia poetică, aleasă și rafinată. Eșecul directorului de la „Vieța Nouă” n- a fost decât formal; poate chiar o victorie: s-a dovedit, în fond, că științele își cunosc bine rolurile. Își permit să nu fie loiale până la capăt cu partenerile de parcurs, în schimb, se străduiesc să rămână consecvente cu ele însele.

În același spirit al într-ajutorării (amintind de relațiile intraspecii din etologia și mai „nouă”), Ovid Densusianu pleda pentru ideea că a face știință înseamnă să mergi neapărat pe teren, să înțelegi „cum simte și gândește omul de la țară”. Inițiasse, încă înainte de primul război, metoda „discuțiilor dialectale”; care aveau să devină, după război, prin Școala Gusti, „discuții sociologice”. Faptele mărunte căpătau înțeles mai general, în sensul că „discuțiile” surprindeau limba vorbită într-o secvență determinată de timp, am spune, în sincronie; așa cum sociologului îi era dat să observe comunitatea manifestându-se, în ansamblul ei pluriethnic și pluriprofesional, tot ca o reprezentare unitară și strict determinată. Interesa modul cum se manifesta categoria, „personalitatea de bază” (Kardiner), etnică, profesională, bogat-sărac, tânăr-bătrân, etc. ; fiecare în sine, dar și în raport cu altul. Echipele Școlii Gusti, interesate de existența la modul prezent a etnicului, observau că satul integral românesc ori pluriethnic în unele cazuri, Drăguș, de pildă, sau, pe Valea Nistrului de Jos, Lăpușna, se afla, în perioada interbelică, într-o fază de tranziție spre viața orășenească, dând semne de destructurare a gândirii colective și de obște. Contactul direct cu terenul scotea în evidență amănunte semnificative în curs de generalizare, ceea ce justifica studiul de perspectivă al sociologului de profesie. Jurcovan își cumpărase un chimir nou de la oraș. Era un semn că omul își propunea să iasă în evidență, cu orgoliu, integrând în spațiul tradiției elemente de cultură de altă proveniență și, poate, șocantă. Nu era un fapt nou. Sătenii din toate timpurile, obișnuți cu viața târgurilor și nedeilor, care le ritma existența, se întreceau în achiziționarea de obiecte utile. În cazul citat, ochii celorlalți erau ațintiți asupra lui Jurcovan, cu gândul de a se pune sau nu de acord. Ce este „social” aici? Viața patriarhală se afla la un vizibil nivel de disoluție dictat de contactul din ce în ce mai intens cu așezarea orășenească, din imediata apropiere. Divergența de opinii, manifestă (discuțiile aprinse de la fierăria lui Iocan dintre Cocoșilă și Țugurlan), ori latentă (incifrată în simboluri vestimentare - Drăguș), arată începuturile unui proces de disoluție a satului tradițional, ceea ce impune observarea și cercetarea conjugată a mai multor discipline abilitate. De aceea sociologia de tip Gusti, s-a străduit să cuprindă viața satului, în totalitatea lui, pe temeiul celor patru cadre naturale, active și dinamice. Echipele de teren erau „complexe” și unitare în diversitatea lor pluridisciplinară. De aici diferența de nivel și de calitate, în comparație cu sociologia de tip

Émile Durkeim (Marcel Mauss , Lévi – Strauss), reducăionistă și politizantă, în evident paralelism cu lupta de clasă și cu marxism-leninismul.

Materialul faptic, în momentul în care există și s-a stabilit gradul de credibilitate, poate indica direcția cercetării, așa cum în poetică, lectura corectă a textului lămurește sensul enunțului. De vreme ce, așa cum se dovedește pe terenul istoriei, toate nivelele aparatului socio-cultural își corespund, tind să se integreze în totalitatea etnicului în chip corespondent, se deduce că sarcina cercetării ar fi să lămurească linia acestei intenționaliități din secol în secol, de la etapă la etapă. Aici se află încifrată însăși ideea de specific, mai precis, de originalitate, ca reper al eforturilor integratoare a grupurilor situate în aceeași realitate spațio-temporală. Se poate vorbi de o estetică folclorică în care să ne recunoaștem. Perspectiva de lucru este sugerată de lucrările arheologice din deceniile inter și postbelice, prin hărți ale așezărilor și depozitelor de același tip, punând în evidență diversitatea lor teritorială; sau studii monografice asupra unor culturi (Cucuteni, Dridu) care înfățișează fenomenele la nivele succesive, pe verticală (în sincronii supraetajate, ar spune sociologii, dacă ar ieși din anumite canoane restrictive), pentru ca experiența perseverentă și îndelungată să decidă în favoarea diacroniei, a parcursului din etapă în etapă (6. Întinderea teritorială și continuitatea „etapă de etapă”, cu privire la densitatea și autohtonismul fenomenelor de cultură au constituit teme pe termen lung ale colectivelor conduse de Ion Nistor, D. M. Pippidi, M- Petrescu – Dâmbovița, la Dridu, Brătei, Soporu, Ipotești- Cîndești. La Brătei au fost identificate 210 de morminte, într-un singur cimitir, cel cu numărul II, conținând piese de mare interes arheologic, antropologic și pentru paleoartă, străbuna etnografiei (7).

Dramatică mi se pare scindarea personalității lui Henri H. Stahl, în război cu științele socio – umane. În cazul lui, sociologia se ceartă cu ea însăși, în sensul că altercația se mută din mediul extra, etologic vorbind, în intra–specie. Într-o primă parte a scenariului, se înscrie seria de articole polemice din „Sociologie românească”, pe tema specificului satului tradițional, unde autorul, cum am mai spus, decupează secvența de viață a prezentului și preînchipuie o imagine forțată a satului din toate timpurile, prin supravalorizarea unor aspecte particulare. Începând cu *Contribuții la studiul satelor devălmașe românești*, lucrare monumentală, în trei volume, unică la noi, Henri H. Stahl nu mai cantonează sociologia la studiul „faptelor sociale” contemporane, cum procedase școala Gusti, din care el însuși făcuse parte și nici la cele „de ultimă oră”, transpuse în bilanțuri statistice, domeniul de predilecție al cercetătorilor de astăzi. În *Controverse de istorie socială românească* (Editura Științifică, 1969), dar mai ales în *Studii de sociologie istorică* (Editura Științifică 1972), autorul pledează, cum rezultă și din ultimul titlu, pentru o disciplină nouă, *sociologia istorică*, ramură a *sociologiei generale*. Domeniul sociologiei se extinde spre domeniul multiseclar al vieții de obște, atâta cât permite realitatea etapei. Folcloristului îi sunt înfățișate mecanismele socio – culturale care au facilitat instituționalizarea formelor de artă. Acestea sunt descifrate, cu acribia necesară, din texte străvechi, ale căror înțelesuri incifrate nu ies la iveală fără sprijin interdisciplinar. De altfel, teza sociologului privind cercetare conjugată, preconizată în *Controverse de istorie socială românească*, se bucură de bune aprecieri printre istorici, în măsura în care arheologii încearcă să descifreze cu ajutorul materialelor aflate *in situ* forme de organizare civică și, pe cât posibil, purtători de cultură. „Organizarea populației autohtone nu putea fi decât în obști teritoriale, care au avut și un rol important militar – politic. Dovada existenței unei astfel de organizații la români, în cursul primului mileniu, o face în primul rând continua rezistență în fața tuturor atacurilor și devastărilor populațiilor migratoare; o dovedește, de asemenea, existența obștilor teritoriale libere după constituirea statelor feudale românești și dăinuirea unor confederații de obști teritoriale autonome de-a lungul întregului ev mediu, până în epoca contemporană. Istoria

românilor până la întemeierea statelor feudale este de fapt istoria acestor obștii”. Punctul de plecare îl constituie sociologia, iar cel de ajungere, arheologia, după ce se trecuse prin halta „ev mediu”. Pentru o necesară și fericită cuprindere sintetică, ar trebui să-și asume răspunderea filosofia culturii, eventual o personalitate asemenea lui Lucian Blaga.

În acest context al discuției, apar următoarele aspecte cu caracter metodologic, dictate de subiectivitatea noastră, de insuficiența materialului sau de faptul că cercetarea interdisciplinară, acolo unde se cuvine să opereze cu rigoare, se aplică accidental, deocamdată, cel mult bilateral: arheologie – paleoantropologie, arheologie – etnografie; etnografie – sociologie. Și de data aceasta sociologia își nimerește locul, cu avertizare, la sfârșit de rând. Caz concret: H.H. Stahl trece cu arme și bagaje de partea istoricilor, însușindu-și metoda de lucru și terminologia. Se confirmă chiar prin titlu: *Contribuții la studiul satelor devălmașe românești, Studii de sociologie istorică*, etc. În ceea ce privește munca folcloristului, abordarea formală a obștiilor îl duce, prea adesea, la înțelegerea schematică a artei populare; dar și în privința înțelegerii diversului formelor de comportament, în conformitate cu „prilejurile” de manifestare specifice tradiției: de sărbătoare, de muncă (oierit, plugărit, coasă, cules, etc.), petrecere ocazională, sfat, călătorie. Ispita simplificării s-a abătut, deopotrivă, asupra lui Lucian Blaga și H.H. Stahl, chiar în polemica amintită. Sunt de nedorit acele tendințe de idealizare ca, de pildă, când se vorbește, în termeni supărător retorici, despre „înțelepciunea noastră milenară”; ca și cum aceasta s-ar fi născut dintr-o dată, gata echipată, ca Atena din capul lui Zeus; iar „poporul”, dragul de el, ar fi același din totdeauna, „făuritor” și „păstrător” al unui mitic „izvor pururi întineritor”, ideal ca mentalitate și puritate, când de neam, când de clasă.

Folcloristul obișnuit să aplice șabloane preconcepute poate avea uneori surpriza să constate că tocmai anumite grupuri „sociale” (cum se obișnuiește să se spună), cu funcție politico – juridică în cadrul obștiilor, pe care le crede „antipopulare” potrivit reducățiilor sociologizante, au avut rol de prim rang în stimularea formelor culturii orale și în conservarea etnicului, în tradiția obștiilor sătești; după cum ar putea să constate că, deși „opuse”, „clasele” „se adapă” de la același „izvor pururi întineritor”. Exemple clasice în această privință descoperim la Cantemir, în *Descrierea Moldovei*. Vorbind despre obiceiurile de nuntă, domnitorul cărturar citează următoarele forme de cultură comune tuturor, țărănimii ca și boierimii de curte, fără ifose de mărire: pețirea prin starostele care își ține discursul în maniera cunoscută a conăcării, repartizarea sarcinilor ritualice la casa mirelui, a miresei, a socrilor, nunilor, jocuri competiționale specifice raptului, daruri pentru actori și spectatori etc. Reținem, în spiritul memoriei obiceiurilor: „Când domnul însuși este naș, atunci ospățul de nuntă se face la casa domnească. Mirele primește din partea domnului un gugiuman la fel cu al domnului și un cal, iar la masă, toată vremea stă la dreapta domnului, cu capul acoperit. Toți slujitorii curții îl slujesc, ca și pe domn; iar când mirele se duce la biserică sau la casa sa, toată curtea domnească - cu țambale și alte instrumente moldovenești și turcești – îl însoțesc ca pe domnul însuși. A treia zi după nuntă mirele se duce împreună cu mireasa la domn și doamnă ca să mulțumească pentru cinstea atât de mare ce li s-a făcut – dar fără să aducă daruri”. (8 Pot fi semnalate unele intruziuni de elemente, dar fondul și structura de rezistență a obiceiului aparține tradiției unificatoare. Folcloriștii europeni lansaseră, prin germanul Hans Neumann, teoria bunurilor culturale „căzute de sus” și preluate de mulțimile simple și proaste. Este altă față a aceluiși reducăționism sociologic, fără referință agresivă la „clasă”. Nu trebuie să eludăm pe suport elitist nici înzestrarea spirituală și creatoare a colectivităților, nici imaginarul festiv. Contextul primează. Mitul despre „copilul împărat” este cunoscut la multe popoare euro-asiatice. De cum se arată pe lume, noul născut este preluat de îndată de moașa care asistă în preajma maicii, îl ridică

Grup de săteni din Cetățele, 1946; Colecția Ioan Țura

în sus și-l închină spre cele patru zări, ca posibil stăpân al lumii. La nuntă, mitul se repetă într-o schemă ritualică refăcută. Altfel nu s-ar explica formulele superlative consacrate, de tipul „tânărul nostru împărat” sau „mândra noastră mireasă (-împărăteasă)”. Să nu uităm că domnitorul Constantin Cantemir nu prea era știutor de carte, iar curtenii lui Mihai Sturza, așadar din preajma unui domnitor cultivat, se arătau în alaiuri de irozi pe străzile Iașilor: obiceiurile și formele folclorice încă se desfășurau la vedere și în devălmășie.

Problema purtătorilor de cultură, teritorializarea acestora, generalizarea unuia și aceluiași stil de viață sunt teme inițiate de arheolog (Vasile Pârvan) și preluate de istoricul artelor primitive (Vladimir Dumitrescu). Etnograful (Romulus Vuia) li se alătură în chip firesc și necesar, pentru a aduce în contemporaneitate forme istoriate de cultură străveche. Este surprinzător de spectaculoasă transformarea categoriilor de purtători de la o epocă de cultură la alta, diversificarea de atitudini față de unul și același fenomen, înnoitoare și conservatoare totodată. Ei își creează obișnuințe transmisibile, prilejuri, forme de instituționalizare, dezvăluind nivelul de ființare, forța și dimensiunea culturii, în spațiul ei firesc, vatra satului; sau *situl* arheologic, în consens cu paleoarta și cu etnografia, toate cuprinse în rețeaua obștiilor sătești. Cine dorește să cunoască ornamentica artei populare (ilustrată prin ceramică, alesături, scoarțe, inscripții în lemn, ouă încondeiate), trebuie să pornească din neolitic, de la cucutenieni, ca să ajungă direct și fără greș până în zilele noastre. Creatorul (-purtător) „ca personalitate de bază”, pentru fiecare tip de artă în parte, ne apare în imaginație ca o ființă contemplativă, „ruptă” de necazurile imediate, multe și grele, „sub cerul înstelat” și stăpân pe întinderea plaiurilor strălucind de culori și de lumină. Aici stă mica lui bucurie, în clipita de viață eternă. Mai greu de înțeles povestea cu sărăcia și cu lupta de clasă.

Note

1. Alain Bloom, *Criza spiritului american*. Cum universitățile au tratat democrația și au sărăcit sufletele studenților. Cuvânt înainte de Saul Below. Traducere din engleză și note de Mona Antohi. Postfață de Sorin Antohi. Humanitas, București, 2006, p. 241
2. Eugenia Zaharia, *Săpăturile de la Dridu*. Contribuție la arheologia și istoria perioadei de formare a poporului român. Editura Academiei, București, 1967, p. 1523
3. Răzvan Teodorescu, *Un mileniu de artă la Dunărea de Jos*. Editura Meridiane, București, 1976, p.
4. Vladimir Dumitrescu, *Arta preistorică în România*. Editura Meridiane, București, 1974
5. Pentru aceasta: Vasile Pârvan, *Getica, o protoistorie a Daciei*. Cultura Națională, București, 1926, p. 162 și passim.; I.I. Russu, *Religia geto-dacilor. Zei. Credințe. Practici religioase*. Anuarul de Studii Clasice, vol. V, 1944 – 1948, p. 61 – 139; Mircea Eliade, *De Zamolxis à Gengis – Khan*. Paris, Payot, 1970; Florea Bobu Florescu, *Monumentul de la Adam – Klissi. Tropaeum Traiani*. București, Editura Academiei, 1959; Constantin Daicoviciu și Hadrian Daicoviciu, *Columna lui Traian*. București, Editura Meridiane, 1966; Radu Florescu, *Arta dacilor*, Editura Meridiane, București, 1968; D. Berciu, *Arta traco-getică*, Editura Academiei Române, București, 1969; D. Protase, *Un cimitir din epoca romană la Soporul de Cîmpie*. București, Editura Academiei Române, București, 1976
6. N. Zaharia, M. Petrescu-Dâmbovița, Em. Zaharia, *Așezări din Moldova. De la neolitic până în secolul al XVIII – lea*. Editura Junimea, Iași, 1978
7. Ion Nistor, *Contributions archéologiques au problème des Proto – Roumains. La civilisation de Dridu, „Dacia”, N.S., II, 1958*; Ligia Bîrzu, *Continuitatea populației autohtone în Transilvania în sec. IV V*. Cimitirul 1 de la Brătei. București, 1973; Eugenia Zaharia, *Populația românească în Transilvania în secolele VII – VIII*. Editura Academiei Române, București, 1977
8. Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Minerva, București, 1973, p. 245 – 246.